

Artur Lis

MISTRZ WINCENY KADŁUBEK

SENTENCJE

Artur Lis

MISTRZ WINCENTY KADŁUBEK

SENTENCJE

Artur Lis

MISTRZ WINCENTY KADŁUBEK

SENTENCJE

Armoryka
Sandomierz 2016

Seria: BIBLIOTEKA TRADYCJI EUROPEJSKIEJ Nr 83

Redaktor serii: Andrzej Sarwa

Projekt okładki: Juliusz Susak

Na okładce: Autor nieznan, *Bł. Wincenty Kadłubek, Biskup Krakowski*, licencja domena publiczna,
źródło: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Wincenty_Kadłubek.png

Recenzenci:

prof. dr hab. Czesław Deptuła

dr hab. Izabela Balińska

Wszystkie ilustracje w książce pochodzą ze zbiorów Autora.

Copyright © 2016 by Artur Lis & Wydawnictwo „Armoryka”

Wydawnictwo ARMORYKA

ul. Krucza 16

27-600 Sandomierz

<http://www.armoryka.pl/>

ISBN 978-83-8064-161-7

O Mistrzu Wincentym

Ostatnie 50-lecie obfitowało w liczne konferencje naukowe, których tematem były rozważania wokół pierwszego polskiego uczonego, patrona diecezji sandomierskiej, kronikarza, biskupa, cystersa – błogosławionego Wincentego Kadłubka (ok. 1150-1223).

Wspomnieć należy o sympozjum pt. „Mistrz Wincenty Kadłubek – pierwszy uczony polski – w 750-lecie śmierci”, zorganizowanym w dniach 23 i 24 listopada 1973 roku w Poznaniu staraniem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Polskiego Towarzystwa Historycznego, którego materiały opublikowano w 20. numerze „Studiów Źródłoznawczych”. W pierwszym artykule pt. „Mistrz Wincenty – autor i utwór” Gerald Labuda¹ poddał krótkiej charakterystyce dotychczasową historiografię. Mediewista wymienił poszczególne wydania „Kroniki polskiej” i jej badaczy począwszy od Adama Naruszewicza. Kolejny referat pt. „Ośrodki i peryferie kultury umysłowej w Europie XII wieku” przygotował Aleksander Gieysztor². Podkreślił on, iż pierwsze uniwersytety zostały zorganizowane już wieku XII. Charakteryzując przodujące ośrodki kultury

1

G. Labuda, *Mistrz Wincenty – autor i utwór*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 3-9.

² A. Gieysztor, *Ośrodki i peryferie kultury umysłowej w Europie XII wieku*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 10-18.

umysłowej w Europie, badacz ten wymienił m.in. we Francji Chartres i Paryż, w Italii Bolonię i Salerno, a ponadto Oxford, Cambridge i Salamankę.

„Elementy filozofii XII wieku w Kronice mistrza Wincentego” to zagadnienie opracowane przez Jana Sulowskiego³. Autor przedstawił tezę, opiniującą wykształcenie Wincentego poniżej elity intelektualnej XII wieku. Odpowiadałoby ono zaledwie średniowiecznemu *trivium*. Sulowski badając wiedzę filozoficzną Wincentego, puentował: „przy aktualnym stanie naszej wiedzy biograficznej niepodobna precyzyjnie ani nawet prawdopodobnie lokalizować szkoły, w której uczył się Kadłubek. Łątwiej natomiast można przyjąć, że pobierał naukę u jakiegoś magistra wykształconego w Paryżu albo w Chartres, który kierował jakąś szkołą klaszorną. Wincenty prawdopodobnie ukończył tam *trivium*, czyli gramatykę, dialektykę i retorykę, ponieważ ślady tych dyscyplin spotykamy w kronice. W każdym razie brak w niej aluzji wskazującej na studia autora w zakresie nauk kwadrywalnych”. Artykuł Henryka Łowmiańskiego podejmuje „Wątki literackie i tradycja historyczna w Kronice Kadłubka (I księga)”⁴. Ten niezwykle erudycyjny referat wprowadza czytelnika w dzieje bajeczne przedpiastowskiej Polski. Kolejny szkic nt. „Mistrz Wincenty a Justyn – epitomator Pompejusza Troga” został przygotowany przez Ignacego Lewandow-

³ J. Sulowski, *Elementy filozofii XII wieku w Kronice mistrza Wincentego*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 19-21.

⁴ H. Łowmiański, *Wątki literackie i tradycja historyczna w Kronice Kadłubka (I księga)*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 22-27.

skiego⁵. Artykuł omawia sposoby, za pomocą których mistrz Wincenty korzysta z Epitome Justyna, będącej skrótem niezachowanej historii powszechnej Pompejusza Troga. Ukoronowaniem omawianej publikacji jest praca Adama Vetulaniego nt. „Prawo kanoniczne i rzymskie w Kronice mistrza Wincentego”⁶. Badacz ten zaznacza: „Kadłubek widział również wyższość prawa rzymskiego nad prawem polskim, podówczas zwyczajowym. Znów był jednakże na tyle rozsądny, aby nie głosić tezy, że prawo to, któremu początki dało ustawodawstwo Kraka, należy zastąpić przepisami *Corpus iuris civilis*. Owszem, głosił ich obowiązywalność tam, gdzie mogłoby być stosowane, ale nie domagał się, aby prawo polskie zastąpić jego normami. On jedynie, poprzez swą kronikę, próbował – bezskutecznie zresztą – torować drogę przenikaniu prawa rzymskiego do Polski”. Tekst pt. „Mistrz Wincenty a Saxo Gramatyk”, wyszedł spod pióra Stelli Marii Szacherskiej⁷. Referat porównuje kronikę Saxa Gramatyka z dziełem mistrza Wincentego m.in. pod względami typu erudycji, źródeł historycznych i literackich oraz koncepcji politycznych. Wiele cennych uwag znajdzie czytelnik w szkicu Ambrożego Boguckiego pt. „Terminologia polityczna w Kronice mistrza Wincentego”⁸. Jak sam uczony zaznacza, interesują go: „określenia państwa i okręgów administracyjnych,

⁵ I. Lewandowski, *Mistrz Wincenty a Justyn – epitomator Pompejusza Troga*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 28-34.

⁶ A. Vetulani, *Prawo kanoniczne i rzymskie w Kronice mistrza Wincentego*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 35-45.

⁷ S. M. Szacherska, *Mistrz Wincenty a Saxo Gramatyk*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 46-55.

tytuły władców, urzędników i dostojników kościelnych, nazwy organów kolegialnych i elity społecznej”. Niezwykle ważne, a zarazem interesujące zapytanie „Jak mistrz Wincenty pojmował historię Polski” to temat pracy Brygidy Kürbis⁹. Autorka rozpatruje kolejno zamysł dziejopisarski, treść „Kroniki polskiej” i poglądy mistrza Wincentego. W dalszej części książki znajduje się artykuł Witolda Maisla „Prawo karne w Kronice Wincentego Kadłubka”¹⁰. Praca ta doskonale koreluje z wyżej wymienionym artykułem Adama Vetulaniego, dając solidne podstawy badaniom nad erudycją prawną Wincentego Kadłubka. Maisel przedstawia opis kar oraz kategorii przestępstw w świetle dzieła Wincentego. Alicja Karłowska-Kamzowa podjęła temat „Męczeństwo św. Stanisława w relacji Wincentego Kadłubka. Próba interpretacji symbolicznej”¹¹. Autorka włączyła się do dyskusji nad tzw. sprawą św. Stanisława oraz dokonała opisu tradycji ikonograficznej jego kultu. W dalszej części pracy znalazły się referaty wygłoszone podczas drugiego dnia sesji naukowej. „Retoryka mistrza Wincentego” to zagadnienie omówione przez wybitnego krakowskiego mediolatynistę Mariana

⁸ A. Bogucki, *Terminologia polityczna w Kronice mistrza Wincentego*, „Studia Źródłoznawcze”, 20(1976), s. 56-63.

⁹ B. Kürbis, *Jak mistrz Wincenty pojmował historię Polski*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 64-70.

¹⁰ W. Maisel, *Prawo karne w Kronice Wincentego Kadłubka*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 71-75.

¹¹ A. Karłowska-Kamzowa, *Męczeństwo św. Stanisława w relacji Wincentego Kadłubka. Próba interpretacji symbolicznej*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 76-84.

Plezię¹². Dokonał on analizy stylu mistrza Wincentego „trudnej ozdobności” (używającego tropów) w przeciwstawieniu do stylu „ozdobności łatwej”. Z kolei wyliczeniem pojawiających się w kronice Kadłubka toposów zajął się Kazimierz Liman w pracy „Topika w Kronice polskiej Wincentego Kadłubka”¹³. „Komentarze i przeróbki Kroniki mistrza Wincentego” to temat artykułu Mariana Zwiercana¹⁴. Prelegent omówił komentarz Jana z Dąbrówki do kroniki Wincentego, która to awansowała do rangi przedmiotu osobnego wykładu na Uniwersytecie Krakowskim. Zamykający tom artykuł zatytułowany „O recepcji Kroniki Wincentego w środowisku krakowskim w XV wieku” przygotował Józef Szymański¹⁵. Należy wymienić dyskutantów, gdyż dokonali pierwszego aktu recepcji i oceny referatów: Kazimierz Śląski, Roman Heck, Kazimierz Jasiński, Janusz Bienia, Stanisław Trawkowski, Bolesław Przybyszewski.

*

Symposium naukowe zatytułowane „Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło, pośmiertny kult i legenda” – odbyło

¹² M. Plezia, *Retoryka mistrza Wincentego*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 88-94.

¹³ K. Liman, *Topika w Kronice polskiej Wincentego Kadłubka*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 95-105.

¹⁴ M. Zwiercan, *Komentarze i przeróbki Kroniki mistrza Wincentego*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 106-114.

¹⁵ J. Szymański, *O recepcji Kroniki Wincentego w środowisku krakowskim w XV wieku*, „Studia Źródłoznawcze” 20(1976), s. 115-122.

się w dniu 10 marca 2000 roku z inicjatywy opactwa jędrzejowskiego¹⁶. Sesja naukowa odbyła się w Krakowie, w gmachu Polskiej Akademii Umiejętności, która też – razem z Uniwersyte-tem Jagiellońskim – firmowała to przedsięwzięcie. Konferencję rozpoczęło słowo Metropolity Krakowskiego Franciszka Kardynała Macharskiego¹⁷ oraz Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego – Profesora Franciszka Ziejki¹⁸. Drugi z wymienionych suponował: „Postać jego raz po raz przybliżali czytelnikom popularyzatorzy historii, zarówno autorzy zarysów narodowych dziejów, jak i rozlicznych artykułów ogłaszanych w gazetkach »dla ludu«. Większość tych autorów pragnęła poznać prawdę o dziele mistrza Wincentego, zgłębić tajniki jego biografii, ale – jak wolno sądzić – w ich dyskusjach i sporach chodziło także o sprawy szersze: o poznanie początków państwa polskiego, o rozpoznanie dziejów narodzin narodu polskiego. W czasach, gdy z mapy Europy wykreślono Polskę, zjawiała się potrzeba refleksji nad jej przeszłością, nad jej niegdyś wielkością i przyczynami późniejszego upadku. Mistrz Wincenty stał się w ten sposób bohaterem wielkiej księgi, jaką pisano wspólnymi siłami, księgi zatytułowanej: *Wizerunki polskie*. Żyjące pod trzema zaborami społeczeństwo polskie potrzebowało się roz-

¹⁶ *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło, pośmiertny kult i legenda. Materiały sesji naukowej – Kraków, 10 marca 2000*, red. Krzysztof Rafał Prokop, Kraków 2001, ss. 123.

¹⁷ *Słowo Metropolity Krakowskiego*, [w:] *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło...*, s. 9-10.

¹⁸ *Słowo Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego*, [w:] *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło...*, s. 11-12.

poznać w swoim jestestwie. Aby tak się stało, musiało poznać swoich przodków, swoją historię. W tym kontekście Mistrz Wincenty – pierwszy znany z imienia kronikarz polski, nabierał szczególnego znaczenia. Owszem, nie skąpiono mu słów krytyki za baśniowe elementy, jakie wprowadził do swej kroniki, ale zgadzano się także i z tym że bez niego o wiele uboższa byłaby nasza narodowa tradycja. A o ileż byłaby uboższa nasza literatura piękna? Czyż można wyobrazić sobie dziś literaturę polską bez rozlicznych poematów, dramatów, tragedii czy powieści o Wandzie i Krakusie, których na karty naszej legendowej przeszłości wprowadził właśnie Kadłubek? Czyż jesteśmy w stanie wyobrazić sobie literaturę polską bez Króla-Ducha i Lilli Wenedy Słowackiego, bez Wandy i Krakusa Cypriana Kamila Norwida, bez Wandy Teofila Lenartowicza, bez Legendy Stanisława Wyspiańskiego? Bez dziesiątek i setek innych utworów, których autorzy bezpośrednio lub pośrednio czerpali wątki i inspirację z bogactwa dzieła Kadłubka? Zaiste, wiele zawdzięczamy błogosławionemu Mistrzowi Wincentemu!”¹⁹. Pierwszy referat zatytułowany: „Kraków i Małopolska w czasach Mistrza Wincentego Kadłubka” wygłosił Jerzy Wyrozumski. Przedmiot wykładu stanowiły wydarzenia i sprawy, które mogły wywrzeć pewien wpływ na ukształtowanie się osobowości Wincentego, oraz takie, które on współkształtował, w których uczestniczył lub świadcował. Wyrozumski zajął się kręgiem spraw przypadających na okres dojrzałego życia kronikarza-biskupa, prze-

¹⁹ Tamże, s. 12.

strzennie bliskich jego osoby (ok. 1170-1223)²⁰. Z kolejnym odczytem zatytułowanym „Mistrz Wincenty w życiu politycznym Polski przełomu XII i XIII wieku” wystąpił wybitny toruński mediewista Janusz Bieniak. Jest to bez wątpienia jeden z najcenniejszych szkiców poświęconych osobie Wincentego w ostatnich latach. Wśród wielu cennych też Bieniak scharakteryzował: sytuację polityczną ówczesnej Polski, pochodzenie Mistrza Wincentego, inspiracje historiograficzne, wizję państwa w „Kronice polskiej”. Ten wysoce erudycyjny szkic kończy próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, dlaczego Wincenty przestał pisać?²¹ Kolejny prelegent uzupełnił wcześniejsze wywody gruntowną analizą rządów Wincentego Kadłubka w diecezji krakowskiej (1208-1218)²². Bolesław Przybyszewski omówił działalność biskupa Wincentego, począwszy od jego elekcji, aż do rezygnacji z pełnionej funkcji na tle ówczesnych prądów w Kościele mających istotny wpływ na życie społeczno-religijne. Rekapitulację swoich długoletnich studiów nad „Kroniką polską” mistrza Wincentego zawarła Brygida Kürbis w artykule

²⁰ J. Wyrozumski, *Kraków i Małopolska w czasach Mistrza Wincentego Kadłubka*, [w:] *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło...*, s. 13-19.

²¹ J. Bieniak, *Mistrz Wincenty w życiu politycznym Polski XII i XIII w.*, [w:] *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło...*, s. 21-48.

²² B. Przybyszewski, *Rządy Wincentego Kadłubka w diecezji krakowskiej (1208-1218)*, [w:] *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło...*, s. 49-57. Przedruk: tegoż, *Błogosławiony Wincenty Kadłubek biskup krakowski (1208-1218)*, „*Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi*” 101 (1963), z. 1-2, s. 68-77.

pt. „Jak Mistrz Wincenty pisał historię Polski”²³. Pełny aparat erudycyjny do niniejszej wypowiedzi znajdzie czytelnik w opracowanym przez Kürbisównę wstępie do „Kroniki polskiej”. W omawianym szkicu autorka podjęła następujące tezy: kompozycja dzieła, myśl historyczna i obywatelska, chrześcijaństwo, ojczyzna i ład społeczny, państwo jako *res publica* i *regnum*, wojna, charakterystyka panujących, „Kronika polska” jako traktat historyczny i moralitet. Ogólną charakterystykę procesu beatyfikacyjnego i starań o kanonizację bł. Wincentego podjął Stefan Ryłko²⁴. Badacz ten po zwięzłym omówieniu procedury kanonizacyjnej przeanalizował problemy prawne sprawy Wincentego Kadłubka. Ryłko podkreślił, iż przy ocenie zebranego materiału Stolica Apostolska domaga się pozytywnych odpowiedzi na pytania: 1. czy poszukiwania dokumentów odnoszących się do Sługi Bożego i jego kultu były w pełni i dokładnie przeprowadzone; 2. czy zebrane dokumenty zasługują na pełną wiarygodność; 3. czy w tych dokumentach znajdują się takie fakty, które wyraźnie wskazują na kult od niepamiętnych czasów okazywany Słudze Bożemu; 4. czy w tych dokumentach znajdują się elementy dające solidną historyczną podstawę, że występowały u niego nadzwyczajne cnoty. „Postać Wincentego Kadłubka w piśmiennictwie hagiograficznym (przegląd

²³ B. Kürbis, *Jak Mistrz Wincenty pisał historię Polski*, [w:] *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło...*, s. 59-78.

²⁴ S. Ryłko, *Droga do beatyfikacji i starania o kanonizację Wincentego Kadłubka*, [w:] *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło...*, s. 79-84.

problematyki)” to referat opracowany przez Andrzeja Borowskiego²⁵. Autor skupia się na piśmiennictwie hagiograficznym m. in: Jana Długosza, Szymona Starowolskiego, Piotra Skargi – zwracając uwagę na konwencjonalność w przekazie obrazu kronikarza-biskupa. Kolejne zagadnienie poruszane na krakowskim sympozjum to „Błogosławiony Wincenty Kadłubek w sztuce (rozeznanie problemu)” pióra Jana Samka²⁶. Charakterystyka zabytków – architektury, rzeźby, malarstwa – tworzonych ku czci bł. Wincentego została omówiona w oparciu o bogate fotografie (np. polichromii ze scenami z życia bł. Wincentego Kadłubka w kościele opactwa cystersów w Jędrzejowie). J. Samek zauważył, iż refleksy kultu błogosławionego w sztuce pozostają w związku z: wydobyciem relikwii w r. 1633; beatyfikacją przygotowaną w 1680 r., która doszła do skutku w 1764 r.; przeniesieniem relikwii do Sandomierza w 1845 r.; przeniesieniem relikwii do katedry w Krakowie w 1904 r. – 700-lecia przybycia do Jędrzejowa w 1918 r.; 700-lecia śmierci w 1923 r.; 800-lecia urodzin w 1961 r. (data ta jest umowna); 200-lecia beatyfikacji w 1964 r.; 750-lecia przybycia do Jędrzejowa w 1968 r.; 750-lecia śmierci w 1973 roku. Ostatni referat zatytułowany „Opactwo cystersów w Jędrzejowie ośrodkiem kultu błogosła-

²⁵ A. Borowski, *Postać Wincentego Kadłubka w piśmiennictwie hagiograficznym (przegląd problematyki)*, [w:] *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło...*, s. 85-92.

²⁶ J. Samek, *Błogosławiony Wincenty Kadłubek w sztuce (rozeznanie problemu)*, [w:] *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło...*, s. 93-101.

wionego Wincentego Kadłubka” przygotował Aleksy Chalcarz²⁷. Jest to chronologiczny opis rozwoju kultu mistrza Wincentego w związku z losami cystersów w Jędrzejowie jak również w innych ośrodkach (Kraków, Sandomierz). Podsumowania i zamknięcia sesji „Mistrz Wincenty Kadłubek – życie i dzieło” dokonał Sekretarz Generalny Polskiej Akademii Umiejętności – Jerzy Wyrozumski²⁸.

*

Następna konferencja naukowa zatytułowana „Nowe badania nad Kroniką biskupa Wincentego Kadłubka” została zorganizowana w dniach 4-6 czerwca 2008 roku przez Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk w ramach 18 Spotkań Mediewistycznych²⁹. Sesję otworzył wykład Henryka Samsonowicza pt. „Sytuacja polityczna Polski w czasach Wincentego³⁰”. Ten wybitny mediewista omówił zmiany układu sił politycz-

²⁷ A. Chalcarz, *Opactwo cystersów w Jędrzejowie ośrodkiem kultu błogosławionego Wincentego Kadłubka*, [w:] *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło...*, s. 103-112.

²⁸ *Słowo Sekretarza Generalnego PAU na zakończenie sesji*, [w:] *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło...*, s. 115-116.

²⁹ *Onus Athlanteum. Studia nad Kroniką biskupa Wincentego*, (dalej: *Onus Athlanteum*), red. Andrzej Dąbrówka, Witold Wojtowicz, Warszawa 2009, ss. 346 (Studia Staropolskie Series Nova t. XXV). Zob. A. Lis, Rec. *Onus Athlanteum. Studia nad Kroniką biskupa Wincentego*, pod. red. A. Dąbrówki, W. Wojtowicza, „Nasza Przeszłość” t. 114, Kraków 2010, s. 365-373.

³⁰ H. Samsonowicz, *Sytuacja polityczna Polski w czasach Wincentego*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 29-38.

nych na tle przemian cywilizacyjnych w Europie, szczególnie w otoczeniu Polski. Według niego Wincenty włączał się aktywnie do polityki wewnętrznej, kreśląc postawę wzorowego monarchy. Sakralne znaczenie władzy malało, coraz mocniej akcentował kronikarz jej świecki charakter, coraz bardziej oceniał jej znaczenie w uwzględnianiu interesów poszczególnych grup społecznych i kręgów politycznych. Na szczególną uwagę zasługuje prelekcja Janusza Bieniaka „Jak Wincenty rozumiał i przedstawiał ustrój państwa polskiego”, w której podważył obecne w literaturze naukowej przeświadczenie, że dzieło jest ideowo jednolite³¹. Autor uzasadnił przekonanie, że Wincenty pisał utwór długo, poddając go przeróbkom czyniącym z niego panegiryk dla Kazimierza II, niekonsekwentny jednak, o czym świadczy przewaga wiadomości o Mieszku III nad wiadomościami o Kazimierzu. Z kolei Edward Skibiński w referacie pt. „Walka o władzę w kronice Mistrza Wincentego. Mieszko Stary i Kazimierz Sprawiedliwy” podniósł, że należywym celem kroniki była legitymizacja panowania Kazimierza i jego potomstwa³². Temu problemowi Wincenty poświęcił prawie całą czwartą księgę swojego dzieła. „Polska w kronice Mistrza Wincentego. Ze studiów nad terminologią dzieła i hierarchiami wartości w Polsce pełnego średniowiecza” podjął Przemysław Wi-

³¹ J. Bieniak, *Jak Wincenty rozumiał i przedstawił ustrój państwa polskiego*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 39-46.

³² E. Skibiński, *Walka o władzę w kronice Mistrza Wincentego. Mieszko Stary i Kazimierz Sprawiedliwy*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 47-56.

szewski³³. Badacz ten omówił znaczenie terminów ustrojowych, które odnosi do Polski: *rzeczpospolita*, *regnum*, *patria*. W kronice przede wszystkim afirmowane są cnoty zarówno poddanych, jak i władających. Bez cnót, bez wierności w ich dotrzymywaniu rozpada się *res publica*, *regnum* kurczy się do enklaw zamieszkałych przez cnotliwych, a *patria* żyje tylko dzięki świadomości tych ostatnich, zagrożona popadnięciem w niepamięć. Janusz Sondel w wystąpieniu „Wincenty zw. Kadłubkiem jako apologeta prawa rzymskiego” objaśnił i udokumentował fascynację autora dzieła prawem rzymskim³⁴. Oddajmy w tym miejscu głos Sondelowi: „Jak zatem wynika z powyższych wywodów, źródła prawa rzymskiego wywarły ogromny wpływ na treść kroniki Mistrza Wincentego. W gruncie rzeczy przedstawiane przez siebie wypadki historyczne relacjonuje on w oparciu o cytaty z Kodyfikacji Justyniańskiej albo też z użyciem sformułowań i terminów bezpośrednio z niej przejętych. Jest to okoliczność o tyle godna podkreślenia, że wobec popularności „Kroniki polskiej” wśród wykształconej części współczesnego autorowi i późniejszego społeczeństwa polskiego, niewątpliwie musiała ona wywrzeć wpływ na stosowane wówczas i potem słownictwo prawne”. Czeski badacz Vratislav Vaníček w referacie pt. „Interpretace vztahù mezi Piastovci a Přemyslovci

³³ P. Wiszewski, *Polska w kronice Mistrza Wincentego. Ze studiów nad terminologią dzieła i hierarchiami wartości w Polsce pełnego średniowiecza*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 75-90.

³⁴ J. Sondel, *Wincenty zw. Kadłubkiem jako apologeta prawa rzymskiego*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 91-109.

v díle Galla Anonyma, Wincenty Kadłubka, a jejich širší historický kontext” omówił złożone relacje między Piastami a Przemyslidami w kronice Galla i Wincentego w kontekście kronik czeskich³⁵. Warto także wspomnieć o uwagach Leszka Słupeckiego nt. „Krak i Wanda przed Kadłubkiem, u Kadłubka i po Kadłubku³⁶”. Autor wziął na pulpit problematykę początków Krakowa oraz roli kopców Krakusa i Wandy. Na pytanie „Dlaczego Mistrz Wincenty przemilczał kaźń Piotra Włostowica?” odpowiedzi starał się udzielić Karol Kollinger³⁷. W ciągu narracji badacz ten skłonił się ku stanowisku, że kaźń Piotra Włostowica nie było. Katarzyna Chmielewska w pracy pt. „Recepcja rzymskiej literatury antycznej w Kronice polskiej Mistrza Wincentego” podkreśliła, iż gruntowne wykształcenie i szerokie odczytanie w Biblii, patrystyce, kodeksach prawniczych i autorach starożytnych spotykamy u mistrza Wincentego³⁸. Znajdujemy u Kadłubka zarówno zapożyczenia z Pisma Świętego i utworów Ojców Kościoła, jak i z twórców pogańskiego antyku. Kolejny ważny temat wyszedł spod pióra Zenona Kałuży

³⁵ V. Vaníček, *Interpretace vztahů mezi Piastovci a Přemyslovci v díle Galla Anonyma, Wincenty Kadłubka, a jejich širší historický kontext*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 110-146.

³⁶ L. Słupecki, *Krak i Wanda przed Kadłubkiem, u Kadłubka i po Kadłubku*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 160-189.

³⁷ K. Kollinger, *Dlaczego Mistrz Wincenty „przemilczał” kaźń Piotra Włostowica?* [w:] *Onus Athlanteum*, s. 190-200.

³⁸ K. Chmielewska, *Recepcja rzymskiej literatury antycznej w Kronice polskiej Mistrza Wincentego*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 215-230.

i Dragosa Calmy: „O filozoficznych lekturach Mistrza Wincen-
tego”³⁹. Śledząc rozliczne i wyrafinowane nawiązania do klasy-
ków, autorzy doszli do wniosku, że Wincenty nie opisuje pol-
skich elit, ale je kreuje na rzymskich wodzów lub mężów stanu.
Stwierdzono, że dwie książki, które odegrały decydującą rolę
w konstruowaniu dzieła i jego realizacji, to *Timajos* Platona
i *Rhetorica ad Herennium*. Ryszard Grzesik w szkicu pt. „Połu-
dniowosłowiańskie wątki w małopolskiej tradycji historycznej
XIII wieku” rozważał tradycyjne pytanie o obecność w narracji
Wincentego motywu Karyntii⁴⁰. Podsumowując, R. Grzesik
stwierdził, iż bez wątpienia tradycję o związkach polsko-połu-
dniowo-słowiańskich zapoczątkował Wincenty Kadłubek, który
na jej podstawie osnuł opowiadanie o karynckim pochodzeniu
Grakcha, twórcy polskiej państwowości. Z kolei Adam Krawiec
w wykładzie pt. „Wyobrażenia geograficzne w kronice Wincen-
tego” podjął zapomniany dotychczas temat problematyki geo-
graficznej⁴¹. Horyzont geograficzny kronikarza, jaki wyłonił się
z analizy nazw występujących na kartach kroniki, jest imponu-
jący. Rozciąga się on od Półwyspu Iberyjskiego na zachodzie
po Indie na wschodzie i od Danii i Prus na północy po Etiopię
na południu, a więc obejmuje niemal całą ówczesnie znaną eku-

³⁹ Z. Kałuża, D. Calma, *O filozoficznych lekturach Mistrza Wincen-
centego*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 231-278.

⁴⁰ R. Grzesik, *Południowosłowiańskie wątki w małopolskiej trady-
cji historycznej XIII w.*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 287-293.

⁴¹ A. Krawiec, *Wyobrażenia geograficzne w kronice Wincen-
centego*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 294-304.

menę, a nawet poza nią wykracza, biorąc pod uwagę wzmiankę o Antypodach. Paweł Żmudzki przedstawił „Nowe wersje opowieści Galla Anonima w dziele Wincentego Kadłubka (bitwa Chrobrego z Rusinami, Czesi oszukujący Szczodrego, dzieciństwo Kazimierza Odnowiciela)”⁴². Kronikarz Wincenty, pisząc alternatywną wersję opowiadania, wyraźnie lekceważył realia historyczne określone przez Galla. Respektował natomiast konstrukcję narracji poprzednika, co więcej dążył do jej uporządkowania. Wojciech Mrozowicz podjął zagadnienie „Z problematyki recepcji kroniki Wincentego w średniowiecznym dziejopisarstwie polskim (ze szczególnym uwzględnieniem śląskiej Kroniki polskiej)”⁴³. Uczony ten stwierdził, iż recepcja dzieła Kadłubka jest zjawiskiem wyjątkowym w dziejach średniowiecznej historiografii polskiej. Popularność kroniki Wincentego nie sprowadzała się jednak tylko do częstego jego kopiowania. Była ona również w średniowieczu komentowana i ekscerpowana. „Memoria i uczta. O założeniach ideowych kroniki Mistrza Wincentego” to tytuł wystąpienia Witolda Wojtowicza⁴⁴. Założenia kroniki Wincentego dają się wyjaśnić w kate-

⁴² P. Żmudzki, *Nowe wersje opowieści Galla Anonima w dziele Wincentego Kadłubka (bitwa Chrobrego z Rusinami, Czesi oszukujący Szczodrego, dzieciństwo Kazimierza Odnowiciela)*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 312-325.

⁴³ W. Mrozowicz, *Z problematyki recepcji kroniki Wincentego w średniowiecznym dziejopisarstwie polskim (ze szczególnym uwzględnieniem śląskiej Kroniki polskiej)*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 326-336.

⁴⁴ W. Wojtowicz, *Memoria i uczta. O założeniach ideowych kroniki Mistrza Wincentego*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 337-347.

gorii pamięci, tłumaczy ona stale ewokowaną „teraźniejszość” biesiady. Uczta jest wyrazem łączności i jedności, siłą sprawczą uczuć wyrażających poczucie więzi i wspólnoty. Memoria postrzegana jako uobecnienie za sprawą ceremonii zmarłych pośród żywych jest związana w swym najgłębszym wyrazie ze wspólnym jedzeniem i piciem. Kolejny jest artykuł autorstwa Jakuba Lichańskiego pt. „Między tradycją a nowoczesnością: prologi do kronik Anonima zw. Gallem i Mistrza Wincentego. Analiza retoryczna”⁴⁵. Próbował on odpowiedzieć na pytanie, jak ukształtowane są prologi do dwu kronik. „Co Kadłubek mógł wiedzieć o teatrze?” Piotra Beringa to próba odnalezienia w kronice mistrza Wincentego elementów „ukrytej teatralności”⁴⁶. Bering puentuje, że dzieło Wincentego spełnia jeden z podstawowych warunków komunikacji teatralnej, operuje bowiem dwupoziomowym dialogiem. Spotyka się z komunikacją wewnątrzsceniczną (rozmowy bohaterów ze sobą, np. Jana z Mateuszem) i komunikacją zewnątrzsceniczną adresowaną do widza czy czytelnika. Bogdan Wojciech Brzustowicz w referacie „Realia kultury rycersko-dworskiej w kronice Mistrza Wincentego” podjął próbę wykorzystania „Kroniki polskiej” w badaniach nad kulturą rycersko-dworską w średnio-

⁴⁵ J. Z. Lichański, *Między tradycją a nowoczesnością: prologi do kronik Anonima zw. Gallem i Mistrza Wincentego. Analiza retoryczna*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 361-377.

⁴⁶ P. Bering, *Co Kadłubek mógł wiedzieć o teatrze?* [w:] *Onus Athlanteum*, s. 378-383.

wiecznej Polsce na przełomie XII i XIII wieku⁴⁷. Kolejny szkic, autorstwa Marka Cetwińskiego i Jacka Matuszewskiego zatytułowano „Metodologia wyrażania pożądanej koncepcji ustrojowej w kronice Wincentego i jej współczesne implikacje”⁴⁸. Z kolei „Narrator w przebraniu, czyli mistrz Wincenty o bitwie mozgawskiej” to referat Jacka Banaszkiewicza⁴⁹. Traktuje o tym, jak mistrz Wincenty wystylizował opis bitwy nad Mozgawą. Wspomniana historia miała uwierzytelnić jego wywody w sposób niepodlegający dyskusji. Banaszkiewicz zaznaczył, że jeśli kleryk Pełki przebrał się za nic nieznaczącego człowieczka, to wcześniej w jego szaty wcisnął się narrator, czyli mistrz Wincenty. Adrien Quéret Podesta przedstawił referat „Funkcja *listu Kolomana*, króla Węgier, w kronice Mistrza Wincentego (III 4)”⁵⁰. Główny cel rzekomego „listu” Kolomana to prośba Bolesława Krzywoustego o pomoc przeciw Niemcom. Koloman – uczony król Węgier – zdaniem badacza prawdopodobnie nie był autorem „listu” do Bolesława Krzywoustego, był nim zapewne mistrz Wincenty. Ten fragment kroniki posiada funkcje „literackie” i „polityczne”. W aspekcie politycznym rzeko-

⁴⁷ B. W. Brzustowicz, *Realia kultury rycersko-dworskiej w kronice Mistrza Wincentego*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 384-403.

⁴⁸ M. Cetwiński, J. Matuszewski, *Metodologia wyrażania pożądanej koncepcji ustrojowej w kronice Wincentego i jej współczesne implikacje*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 416-422.

⁴⁹ J. Banaszkiewicz, *Narrator w przebraniu, czyli mistrz Wincenty o bitwie mozgawskiej*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 423-434.

⁵⁰ A. Q. Podesta, *Funkcja „listu Kolomana”, króla Węgier, w kronice Mistrza Wincentego (III 4)*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 443-449.

my „list” pochwała nie tylko siłę Polski Krzywoustego, lecz także polsko-węgierski sojusz. Robert Bubczyk w swym wystąpieniu „Wpływ pisarstwa Jana z Salisburys na kronikę Wincentego na przykładzie wybranych fragmentów utworu (literacki portret Kazimierza Sprawiedliwego)” – zajął się problematyką relacji pomiędzy „Polikratykiem” Jana z Salisburys a ustępami poświęconymi Kazimierzowi Sprawiedliwemu w czwartej księdze⁵¹. Bubczyk przyłączając się do dyskusji historyków, przedstawił argumenty badaczy za i przeciw Kadłubkowym inspiracjom twórczością Jana z Salisburys. „Alegoria, narracja, niespójność” to ostatni referat podczas charakteryzowanej sesji⁵². Paweł Koziół zaakcentował rolę zaskoczenia w alegorii na przykładzie sceny konfrontacji biskupa Gedki ze „zwierzchnikiem Ziemi Krakowskiej”. Kończąc należy wspomnieć, iż w publikacji pokonferencyjnej zabrakło artykułu Antoniego Czyża pt. „Duchowość i poglądy teologiczne Wincentego w świetle Kroniki”.

*

Kolejna konferencja zatytułowana „Błogosławiony Wincenty Kadłubek. W 800-lecie sakry biskupiej”, została zorganizowana przez Polską Akademię Umiejętności, Archiwum Kra-

⁵¹ R. Bubczyk, *Wpływ pisarstwa Jana z Salisburys na kronikę Wincentego na przykładzie wybranych fragmentów utworu (literacki portret Kazimierza Sprawiedliwego)*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 450-458.

⁵² P. Koziół, *Alegoria, narracja, niespójność*, [w:] *Onus Athlanteum*, s. 459-465.

kowskiej Kapituły Katedralnej i Opactwo Ojców Cystersów w Mogile – 3 listopada 2008 roku w wielkiej auli Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie⁵³. Pierwszy referat pt. „Znaczenie mistrza Wincentego dla kultury polskiej” przygotował Jerzy Wyrozumski⁵⁴. Autor podkreślił, że rola historyczna mistrza Wincentego w Polsce polega na tym, że przyswoiwszy sobie w czasie studiów w Europie Zachodniej wartości intelektualne, jakie niosło ze sobą odrodzenie XII w., efektywnie i trwale w Polsce je zaszczytał. Następnie Wyrozumski stwierdził, że Wincenty wywarł wielki wpływ na współczesnych i na potomnych. Jako bezspornie najwybitniejszy intelektualista polski swego czasu, o rodzimym pochodzeniu, odegrał równocześnie dużą rolę w wyprowadzeniu Kościoła polskiego z więzi rodowych i z zależności od państwa. W szkicu pt. „Dokumenty mistrza Wincentego. Zarys problematyki” Artur Lis poddał analizie dyplomy, które w różnych okresach historiografii są lub były związane z Wincentym Kadłubkiem⁵⁵. Z badanych 13 aktów jeden najpewniej nigdy nie istniał, jeden tylko hipotetycznie mógł być redagowany przez Wincentego, a cztery na pewno nie

⁵³ *Błogosławiony Wincenty Kadłubek. W 800-lecie sakry biskupiej, „Cistercium Mater Nostra. Tradycja – historia – kultura” 2 (2008), t. 2, redaktorzy tomu: Maciej Starzyński, Maciej Zdanek, Kraków 2008, ss. 332. Zob. A. Lis, Błogosławiony Wincenty Kadłubek w 800-lecie sakry biskupiej, red. tomu M. Starzyński, M. Zdanek, „Nasza Przyszłość” 114 (2010), s. 355-363.*

⁵⁴ J. Wyrozumski, *Znaczenie mistrza Wincentego dla kultury Polskiej*, [w:] *Błogosławiony Wincenty Kadłubek. W 800-lecie...*, s. 31-38.

⁵⁵ A. Lis, *Dokumenty mistrza Wincentego. Zarys problematyki*, [w:] *Błogosławiony Wincenty Kadłubek. W 800-lecie...*, s. 39-55.

Spis treści

<i>O Mistrzu Wincentym</i>	5
<i>Sentencje</i>	52
<i>Kalendarium kultu bł. Wincentego Kadłubka</i>	74
<i>Wybór literatury</i>	88
<i>ANEKS: Bł. Wincenty Kadłubek w sztuce</i>	103